

J E L E N P U B L I K Á C I Ó A D I G I T Á L I S J Ó L É T N O N P R O F I T K F T .
K Ö Z R E M Ű K Ö D É S É V E L J E L E N T M E G .

Alapjogok a közösségi médiában, avagy a véleménynyilvánítási szabadság és a tovatűnő magánélet nyomában

H A L Á S Z C S E N G E *

Absztrakt: Jelen tanulmány azt vizsgálja, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának joga, illetve a magánülethez való jog hogyan érvényesül a közösségi média platformjain. Ehhez elsőként egy fogalmi és egy rendszertani áttekintés megtétele látszik szükségesnek, amelyet a véleménynyilvánítás szabadságának és a magánülethez való jognak az analízise, és a hozzájuk kötődő jogi problémák felvázolása követ. Előjáróban rögzíthető, hogy egyik jogosultság érvényesülése sem problémamentes, amelyre részben megoldást kínálhat az EU készülő Digital Services Act tervezete, illetve tagállami jogalkotási kísérletek is megfigyelhetők e tárgykörben, azonban a problémakör komplex jellegére tekintettel ez idáig nem született átfogó megoldás.

Kulcsszavak: közösségi média, véleménynyilvánítás szabadsága, magánülethez való jog

1. BEVEZETŐ GONDOLATOK – PROBLÉMAFELVETÉS

Napjainkban egyértelmű tézisnek mutatkozik, hogy a közösségi média platformjai a felhasználók mindennapi életét átszövő, globális, online hálózatokká váltak, amely tény megerősíti, hogy a jelenleg piacvezetőnek tekinthető Facebook-platform 2021 második negyedében több mint 2,89

milliárd felhasználóval rendelkezik,¹ de az olyan „trónkövetelő” platformok is folyamatosan növelik milliós felhasználói bázisuk számát, mint a TikTok vagy az Instagram.²

A közösségi oldalak „Hírfolyamai” és a különböző bejegyzések folyamatos frissülése minden eddiginél gyorsabban és hatékonyabban képes kielégíteni a felhasználók információ-éhségét. Az interperszonális interakciók lehetősége – az ingyenesen indítható hívásoknak, és az azonnal továbbítható szöveges üzeneteknek, képeknek és videóknak köszönhetően – szintén rendkívül gyorsá és egyszerűvé vált. Sőt, a platformokon megtekinthető élő videók jóvoltából akár valós időben is követhetők a világ bármely pontján zajló események, egy szóval a közösségi média jelentősen átalakította a kommunikáció és a nyilvánosság keretrendszerét.

Kérdésként merülhet fel azonban, hogy ebben az online, modernkori agoraként is felfogható virtuális környezetben hogyan érvényesülnek az olyan alapvető jogok, mint a véleménynyilvánítás szabadsága vagy a magánülethez való jog oltalma?

A válasz keresése során fontos körülményt jelent, hogy az online tartalomszolgáltatók saját, belső

* Egyetemi tanársegéd: Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Kereskedelmi Jogi Tanszék; szakértő, Digitális Jólét Nonprofit Kft.

„játékszabályokat” alkottak meg működésükre vonatkozóan, amelyek segítségével rendkívül gyakran, egysíkúan alakítják az egyes felhasználók saját felületein megjelenő tartalmakat, ún. *véleménybuborékokat* idézve elő ezzel. Ezen túlmenően, a közérdekű vita és a véleményszabadság által felvetett problémákat remekül szemlélteti az az eset is, amikor a legnagyobb közösségi platform „*elnémította*” az egyik nagyhatalmi vezető a profiloldalát.³

A közzféra erőteljes befolyásolása mellett, (amely például a közbeszéd alakításában, a vélemények korlátozásában és a véleménybuborékok kialakításában ölthet testet) e platformok működési mechanizmusa erőteljes hatást gyakorol a magánszférára is, mivel a felhasználók adatainak folyamatos gyűjtése és gyakran átláthatatlan kezelése, valamint azok felhasználása számos esetben aggályosnak tekinthetők.

Az alapvető jogoknak és a közösségi platformok működésének számos metszéspontja azonosítható, amelyek közül kiemelkedik a véleménynyilvánítás szabadságának és a magánélethez való jognak a tárgyköre. Erre tekintettel, jelen analízis során kifejezetten a véleménynyilvánítás szabadságának jogát, illetve a magánélethez való jogot vizsgálom a leíró, az elemző és a kritikai módszerek segítségével, konklúzióként olyan lehetséges megoldási javaslatokat megfogalmazva, amelyek elősegíthetik az alapvető jogok oltalmát, viszont nem szabnak gátat a technológiai fejlődésnek sem.

2. RENDSZERTANI ÉS FOGALMI ALAPVETÉS

Az alapvető jogok érvényre juttatása a modernkori demokráciák esszenciális feladatát jelenti, amelyet a szupranacionális emberi jogi dokumentumok mellett a nemzetállami jogrendszerek is a lehető legmagasabb szinten deklarálnak. Nem kivétel ez alól a hazai jogrendszer sem. A jogalkotó az Alaptörvény „*Szabadság és felelősség*” című fejezetében deklarálja az egyes alapvető jogokat, amelyek védelme az egyes jogágak szabályanyagában is megjelenik.

A véleménynyilvánítás szabadságának Alaptörvényben való szabályozása mellett, e jogosultság oltalma szempontjából elengedhetetlenül fontos az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) által kialakított mértékrendszer alkalmazása, illetve a hazai Alkotmánybíróság (a továbbiakban: AB) és a polgári jogi bíróságok jogfejlesztő értelmezése is.

Az Alaptörvényben lefektetett (és az EJEB, illetve az AB gyakorlatában is következetesen érvényesülő) elv szerint a véleményszabadság nem korlátozhatatlan alapvető jog, az a szükségesség-arányosság elvének megfelelően, lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.⁴ E jogosultság további korlátjaként kerül rögzítésre az Alaptörvényben, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat az emberi méltóság megsértésére, illetve nem járhat mások magán- és családi életének, valamint az otthonának a sérelmével sem.⁵ Ezen szabályok kijelölik azt a területet, amelynek keretein belül a véleménynyilvánítás szabadsága jogszerűen gyakorolható. Abban az esetben, ha más alapvető joggal kerül kollízióba, annak feloldása mindig az eljáró bíróság feladata, amely a hatályos alkotmányjogi mértékrendszer alapján, esetről-esetre történik.

Az EJEB és a hazai judikatúra tendenciái alapján, a véleménynyilvánítás szabadsága rendkívül gyakorta kerül „*összeütközésbe*” a magánélethez való joggal, amely amellet, hogy az Alaptörvényben is deklarálásra került alapvető jogosultság, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényben nevesített személyiségi jogként is megjelenik, illetve külön jogszabály, azaz a magánélet védelméről szóló 2018. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Mavétv.) is rendelkezik róla.

A magánélethez való jog megjelenése, illetve fejlődése rendkívül erőteljesen kapcsolódik a technológiai innovációhoz, mivel a jogosultság első, széles körben ismertté vált megfogalmazásához a Kodak által fejlesztett kisméretű, kompakt fényképezőgépek piacra kerülése is jelentősen hozzájárult. Ezen nívum jelentette ugyanis a *Samuel Warren és Luis Brandeis* szerzőpáros *Harvard Law Review*-ban megjelent cikkének⁶ a gyújtópontját,

amely a természetjogi gondolkodásból kiindulva, abszolút szerkezetű jogként határozta meg a magánélethez való jogot. Warren és Brandeis írását követően, a *privacy* jelentéstartalmának feltárására szinte megszámlálhatatlan mennyiségű jogirodalmi munka született.⁷

A hatályos jogi szabályozást tekintve, a Mavétv. nem tartalmaz egzakt meghatározást a magánélethez való jogra vonatkozóan (ez nézetem szerint nem is lenne tanácsos, mivel a jogtárgy indokolatlan szűkítéséhez vezetne), ugyanakkor meghatározza annak egyes részterületeit. Így a Mavétv. értelmében, a magánélet tiszteletben tartásához való jog célja, különösen a névviseeléshez való jog, a személyes adatok, a magántitok, a képmás és hangfelvétel, illetve a becsület és a jó hírnév védelme.⁸ Ezen felsorolás jól mutatja, hogy a magánélethez való jog egyes kiemelt területei olyan jogosultságokat jelentenek, amelyek rendkívül könnyedén szenvedhetnek sérelmet a közösségi platformokon. Erre tekintettel, a jogalkotó a Mavétv. Preambulumában kifejezi, hogy a magánélet védelme egyaránt kiterjed a fizikai és az interneten megvalósuló zaklatásra, illetve a közösségi médiatérben is biztosítani kell az emberi méltóság és a magánélet oltalmát. Ezen törekvéssel szembeállítható Mark Zuckerberg azon 2010-es kijelentése, amelyben úgy fogalmazott, hogy „a magánélet megszűnt társadalmi norma lenni”.⁹

Ezen kijelentéssel a magunk részéről nyilvánvalóan nem érthetünk egyet, a magánélethez való jogra vonatkozó kiinduló tézisünk szerint, *e jogosultság a jogrendszer kiemelt értékének tekinthető, amelynek oltalmát a közösségi média platformjain is biztosítani szükséges.*

A közösségi médiára vonatkozó alapvetések megtételére áttérve rögzíthető, hogy lehetséges fogalmi elemeinek meghatározására számos kísérlet született. E körből elsőként említhető a Kaplan - Haenlein szerzőpáros definíciója, amely szerint „A közösségi média egy olyan médiaeszköz, ahol az üzeneteket közösségi interakciókon keresztül terjesztik. Ez a médiaeszköz az internetes alkalmazások olyan csoportját jelenti, amely a Web 2.0 ideológiai és technológiai alapjaira épül, ami elősegíti, hogy ki-

alakuljon és átalakuljon a felhasználó által létrehozott tartalom, ezáltal elősegíti a tudás-demokráciát, mialatt tartalom-befogadókából tartalomszerkesztővé alakítja az embereket. A közösségi médianak tág értelemben véve három összetevője van: koncepció a művészettel, információkkal; média, mely lehet fizikai, verbális, elektronikus; valamint a közösségi felület közösségi részvétellel. Amíg a közösségi média mindenki által hozzáférhető eszközökből áll, amin keresztül bárki publikálhat és bárki hozzáférhet az információkhoz, addig az információ tradicionális médian keresztül közlése korlátozottabb, nem mindenki számára egyformán elérhető.”¹⁰

Nagy Tamás „Vélemény 2.0.- A közösségi média könyv” című művében ekképpen definiálja a fogalmat: „A közösségi média a felhasználók által létrehozott tartalom, olyan széles körben hozzáférhető technológiák segítségével, amelyek megkönnyítik a kommunikációt, befolyásolják a csoporttagokkal és a szélesebb közönséggel folytatott interakciót, tipikusan az interneten, vagy a mobil kommunikációs hálózaton keresztül.”¹¹

Alexandra Gebicka és Andreas Heinemann olyan internetes szolgáltatásokként határozzák meg ezeket a platformokat, „amelyek lehetővé teszik az egyének számára, hogy nyilvános vagy részben nyilvános profilt hozzanak létre egy fórumon, kialakítsák azon felhasználók körét, akikkel kapcsolatban állnak, továbbá megtekintsék a saját maguk és a mások által létrehozott kapcsolatokat a rendszerben.”¹²

A fentebb vázolt definíciókat áttekintve, nézetem szerint a közösségi média platformok legfőbb jellemzői az alábbiakban ragadhatók meg: *általános értelemben olyan szolgáltatások (webhelyek és alkalmazások) amelyek egyfajta keretrendszert biztosítva, a regisztrációt követően lehetővé teszik a felhasználók számára, hogy egy online közösségi hálózat részeseivé váljanak, amely során tartalomhoz férhetnek hozzá, illetve azt maguk is létrehozhatják és megoszthatják azt.*

Ezen fogalmi elemekből kirajzolódik a közösségi oldalak közvetítő jellege is,¹³ mivel ezen online felületek alapvető feladatát jelenti a felhasználók által megosztott tartalom széles körben történő

hozzáférhetővé tétele, amely alapján a közösségi platformok közvetítő szolgáltatóként (más néven internetes kapuőrökként) történő minősítése indokolt, hasonlóan például az elektronikus hírközlési szolgáltatókhoz és piacterekhez.

A közvetítő szolgáltatókra vonatkozó alapvető szabályokat a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól szóló, 2000. június 8-i 2000/31/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (a továbbiakban: Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv) tartalmazza, amelynek rendelkezéseit idehaza az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény (a továbbiakban: Ekertv.) ültette át. A közvetítő szolgáltatóra speciális felelősségi szabályok vonatkoznak, amelyek deklarálják e szolgáltatók mentesüléseinek az eseteit. Az Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv e körbe vonja azokat az eseteket, amikor nem a szolgáltató kezdeményezi az információ továbbítását, nem a szolgáltató választja meg a továbbítás címzettjét, vagy az információt nem a szolgáltató választja ki, illetve azt nem változtatja meg.¹⁴ Említést érdemel az Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 15. Cikke is, amely a tagállamok számára írja elő, hogy a közvetítő szolgáltatók nem kötelezhetők a továbbított információ szűrésére, illetve nem feladatuk dönten az adott tartalom jogszerűsége felől sem.¹⁵

A közösségi platformoknak ugyanakkor fontos jellegzetességét jelenti, hogy tevékenységük nem kizárólag közvetítésre szorítkozik, hanem azt jelentősen meghaladja, mivel egyértelműen hatásuk van arra vonatkozóan, hogy milyen tartalmakat juttatnak el az óriásira duzzadt felhasználói bázisuk részére, tehát aktív részesei a kommunikációs folyamatnak. Eszerint, *Koltay András* álláspontjához csatlakozva úgy vélem, hogy a közvetítő szolgáltatók egyfajta szerkesztési tevékenységet látnak el, amely rendkívül lényeges kérdést jelent a véleményszabadság érvényesülése szempontjából.¹⁶

Ezen platformok jogrendszerbeli elhelyezkedését tekintve megállapítható, hogy gyakorlatilag min-

den jogág területén éreztetik hatásukat, egységes szabályozásuk azonban ez idáig nem valósult meg, így egyik esszenciális jellemzőjüket az adja, hogy a globális szolgáltatók többnyire nincsenek jogilag releváns kapcsolatban a szabályozni kívánó állammal. Ezáltal lényegében a saját belső szabályzataik által megszabott keretek közé szoríthatják az alapjogok érvényesülését is.

3. GONDOLATOK SZABAD PIACA VAGY A VÉLEMÉNNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGÁNAK KALODÁJA?

A véleménynyilvánítás szabadságának közösségi médiában történő érvényesülése rendkívül jelentős és komplex kérdéskört jelent, amelyet érdemes két részre bontani:

- egyrészt kérdésként merül fel magának a véleményszabadságnak az érvényesülése,
- másrészt annak részterületeként a tájékozódáshoz való jognak a kérdésköre, amely rendkívül gyakran szenved sérelmet az egyes közösségi oldalakon.

Elsőként a véleményszabadság érvényesülését vizsgálva – ahogy a bevezetőben már utaltunk rá – megállapítható, hogy a közösségi platformok megteremtették a nyilvánosság új fórumát és minden korábbinál tágabb teret engednek a gondolatok szabad közlésének. *Lényeges kérdést jelent ugyanakkor, hogy milyen keretrendszer mentén van erre lehetőség, és hogyan kerülnek a véleményszabadság határai megrajzolásra ezekben az online „világokban”?*

Ez a kérdés akkor jut jelentőséghez, ha egy adott közösségi média platformon közzétett közlés jogellenességének a vizsgálatára kerül sor. A közösségi oldalt működtető szolgáltató a *Felhasználási Feltételekben* megszabott szabályrendszer alapján hoz döntést az adott tartalom eltávolításáról. A jelenleg piacvezetőnek tekinthető Facebook-platform *Felhasználási Feltételei* (a továbbiakban: *Felhasználási Feltételek*) például a véleményszabadságra és a tartalom törlésére vonatkozóan azt rögzítik, hogy a felhasználók által megosztott tar-

talom nem mehet mások biztonságának, jólétének vagy a közösség integritásának a rovására. Ezek megelőzése érdekében, a felhasználók a Felhasználási Feltételek elfogadásával vállalják, hogy tartózkodnak az olyan magatartásoktól és tartalmak megosztásától, amelyek sértik a Felhasználási Feltételeket, a Közösségi Alapelveket és a Facebook által alkalmazott egyéb feltételeket és szabályzatokat. De tartózkodniuk kell az olyan közlések megtételétől is, amelyek jogellenesek, megtevesztőek, diszkriminatívak vagy csalárdak, esetleg sértik valaki más jogait, ideértve a szellemi tulajdonhoz fűződő jog sérelmét is.¹⁷ Abban az esetben, ha a felhasználók által megosztott tartalom sérti e feltételeket, azok eltávolításra kerülhetnek.¹⁸

Nézetem szerint, e rendelkezésekkel kapcsolatosan két fontos aggály fogalmazható meg. Egyrészt, a Felhasználási Feltételekbe foglalt olyan kifejezések, mint „megtevesztő” és „csalárd” meg lehetőszen homályosnak és meghatározhatatlannak tekinthetőek, mivel lényegében nem került tisztázásra az, hogy milyen esetekben tekinthető csalárdnak vagy megtevesztőnek egy bejegyzés, a Felhasználási Feltételek szerint mégis lehetőség van arra, hogy az így minősített posztok vagy kommentek eltávolításra kerüljenek a platformról.

A másik fontos aggályt maga a törlési mechanizmus jelenti, mivel annak szabályai nem kerültek rögzítésre a Felhasználási Feltételek körében. Ezen kérdéskörre vonatkozóan a *Német Szövetségi Bíróság* (BGH) 2021. július 29-én rendkívül jelentős döntést¹⁹ hozott, amely az országban részben érvénytelenné nyilvánította a Felhasználási Feltételek azon körét, rendelkezéseit, amelyek a bejegyzések törlésére és a felhasználói fiók letiltására vonatkoznak. A BGH elé került két ügy tényállása szerint a felperesek – Facebook-felhasználóként – szöveges és videós bejegyzéseket tettek közzé, amelyekben az illegális bevándorlók tevékenységét bírálták. A bejegyzések közzétételét követően a Facebook (a BGH előtt zajló eljárás alperese) a 2018. április 19-étől hatályos Felhasználási Feltételeinek a gyűlöletbeszédre vonatkozó pontja alapján törölte a felperes felhasználók bejegyzéseit, majd felfüggesztette felhasználói fiókjukat a további jogsértések megelőzése céljából. A Face-

book-szolgáltató döntése ellen a felperesek bírósági keresetet nyújtottak be. A peres eljárásban a BGH megállapította, hogy a Facebook 2018. április 19-én elfogadott Felhasználási Feltételeinek a felhasználói bejegyzések törlésére és a fiók blokkolására vonatkozó pontjai a kommunikációs szabványok megsértése miatt érvénytelenek. Ennek az okaként a bíróság azt jelölte meg, hogy a Facebook előzetesen és utólag sem vállalta, hogy értesíti a felhasználót a bejegyzésének törléséről és fiókjának a felfüggesztéséről. Ezáltal, indok nélküli döntések születnek, amelyekről a felhasználók nem kapnak figyelmeztetést, és annak okairól sem értesítik őket, tehát nincs lehetőségük semmilyen „*jogorvoslatra*” a törlés vagy a felfüggesztés előtt. A döntés rendkívüli jelentőséggel bír, mivel a fenti indokokra tekintettel a Facebook által alkalmazott gyakorlat nem tartható fent hosszú távon, mivel az a véleménynyilvánítás szabadságának egyoldalú, indokolás nélküli korlátozásához vezet.

Szintén a közösségi oldalak törlési mechanizmusával és az általuk egyoldalúan kialakított gyakorlattal összefüggésben fogalmaz meg lehetséges megoldásokat az a 2020 decemberében, a lengyel Igazságügyi Minisztérium által benyújtott törvénytervezet (a továbbiakban: Tervezet), amely kifejezetten a szólásszabadság érvényesülésének elősegítését szolgálja a közösségi médiában. A Tervezet meghatározza a közösségi médiaszolgáltatók fogalmi körét, amely szerint közösségi mediaszolgáltatónak olyan szolgáltató tekinthető, amely felületet biztosít a felhasználók által közzétett információkhoz és legalább egymillió regisztrált taggal rendelkezik.²⁰ A Tervezetben kifejtésre kerül, hogy a közösségi mediaszolgáltatók alapvető feladata a véleménynyilvánítás szabadságának és a belőle fakadó szólásszabadságnak, illetve az információhoz való hozzáférés jogának a biztosítása, amelynek elősegítése érdekében bevezeti a szolgáltatók felügyeletét. A véleménynyilvánítás szabadságának oltalma szempontjából kiemelt szerepe van a Tervezet által szabályozott panaszkezelési mechanizmusnak, amely lehetővé teszi, hogy a felhasználó az általa valamely közösségi platformon közzétett tartalom eltávolítását követően hét napon belül fellebbezzon a Szólásszabadság Tanácshoz (amely szervezet elnökből, államtitkárból és négy tagból áll majd), a közösségi

médiaszolgáltató döntésének felülvizsgálata érdekében. Arra a szolgáltatóra, amely nem hajtja végre a Tanács döntését, 11.000 és 1.1000.000 euró közötti pénzbírság is kiszabható.²¹ A lengyel Tervezet előremutatóan szabályozza a közösségi média területét, pontos fogalmakat határoz meg, megjelöli az alanyi és a tárgyi hatályt, valamint a tartalom-eltávolítás szabályait, viszont hiányosságaként értelmezhető, hogy nem tér ki a végrehajtási kérdésekre.

A BGH döntése, illetve a lengyel szabályozási tervek egyértelműen a közösségi platformok által alkalmazott, a véleményszabadság érvényesülését meglehetősen hátrányosan érintő problémára, azaz a közlések egyoldalú és átláthatatlan mechanizmus által történő korlátozására és törlésre reflektálnak, amelyre nézetem szerint (az állami törekvésekkel összehangolt) szupranacionális, és átlátható jogi szabályozás nyújthat megoldást, adott esetben a lengyel modellhez hasonló bírság alkalmazásának a lehetőségével. E körben megjegyzést érdemel ugyanakkor, hogy a Facebook-szolgáltató egyfajta „legfelsőbb bírósággént” 2020-ban létrehozta a *Facebook Oversight Boardot*, amely független jogi személyként működik és a Facebook-felhasználók többek között a tartalom eltávolítás jogszerűségének a kérdésében fordulhatnak hozzá. Az *Oversight Board* döntése köti a Facebookot, amely adott esetben lehetőséget adhat a jogellenesen törölt felhasználói tartalom visszaállítására is. A testület működését tekintve ugyanakkor megjegyzést érdemel, hogy e fórumra rendkívüli ügyteher nehezedik, illetve kérdéses, hogy a „hagyományos” értelemben vett alkotmányos garanciákat milyen mértékben lesz képes érvényesíteni a döntései során.²²

A vélemények érvényesülésének biztosítása mellett a véleményszabadság másik kiemelt területét az információhoz való hozzáférés, vagyis a *tájékoztatás joga* jelenti, amely szintén számos sajátosságot hordoz a közösségi médiatérben, melyek közül kiemelhető a *véleménybuborékok*²³ kialakulása és az ún. *fake news* jelenség.

A szűrőbuborékok közösségi médiában történő működésére vonatkozóan rendkívül fontos megállapodások kötődnek *Richard Fletcher* oxfordi professzor kutatásához, amelyben három csoport összehason-

lítására került sor. Az első csoportba olyan személyek kerültek, akik semmilyen közösségi oldalt nem használnak, a másodikba olyanok, akik használnak közösségi platformot és azon tudatosan keresték a híreket, a harmadikba pedig azokat a személyeket sorolta, akik ugyan használják valamelyik közösségi oldalt, de nem tudatosan böngészték rajta a híreket.²⁴ A kutatás egyik megállapítása szerint a közösségi média felhasználói több hírforrással találkoztak az online végzett tevékenységeik során, mint azok a személyek, akik egyáltalán nem használták a közösségi média platformjait, tehát ebben a tekintetben a közösségi média határozottan elősegítette a hírekhez való hozzájutást.

Kérdésként merül fel ugyanakkor, hogy milyen minőségű és mennyiségű hírekhez jutnak hozzá a közösségi platformok felhasználói? Az erre a kérdésre adható választ egyértelműen az adott platform algoritmusai határozzák meg, amelyek a felhasználó tevékenységének (pl.: kedveléseinek számából, hozzászólásaiból, az általa látogatott oldalak mennyiségéből) a monitorozását követően állítják elő az elé tárt tartalmat, létrehozva ezzel egy olyan „személyre szabott nyilvánosságot”, amely erőteljesen alakíthatja az érintett személy véleményének a kialakítását és befolyásolhatja a világképét.

A jelenség megértését és jogi szabályozásának lehetőségeit jelentősen befolyásolja, hogy az egyes platformok algoritmusainak a működését meghatározó belső szabályzatok nem férhetők hozzá nyilvánosan, mivel azokhoz a szolgáltatóknak jelentős anyagi érdeke fűződik. Így a *szűrőbuborék-jelenség* elleni hatékony fellépés jelenleg is várat magára, véleményem szerint az egy olyan jogi szabályozással lenne megteremthető, amely arra kötelezné a közösségi platform szolgáltatókat, hogy tegyék lehetővé a felhasználók számára a személyre szabás lehetőségének a kikapcsolását.

A tájékozódáshoz való jog – és ezáltal a véleményszabadság – érvényesülésének a másik neuralgikus pontját a *fake news*, vagyis az álhírek rendkívül gyors és intenzív terjedése jelenti. A *dezinformációk terjedéséhez számos olyan megválaszolandó kérdés kötődik, mint hogy ezek a vélemények igényt tarthatnak-e alkotmányos védelemre? Hogyan és*

milyen mértékrendszer szerint korlátozhatók? Ki jogosult a korlátozásukra?

Az ezekre a kérdésekre adható egzakt válaszok jelenleg is váratnak magukra, abban azonban egyetértés mutatkozik, hogy a hamis hírek terjedése rendkívül káros hatással van a demokratikus diskurzus működésére. A kérdéskörre a Covid-19 által okozott pandémia elleni küzdelem során is kiemelt figyelem irányul, hiszen a legnagyobb globális közösségi platformokat gyakorlatilag ellepték az új típusú koronavírus terjedésével, tüneteivel, és lehetséges hatásaival kapcsolatos álhírek. Erre reagálva az Európai Unió tájékoztató anyagokat adott ki, illetve a Bizottság felszólította a közösségi platformok szolgáltatóit a megtévesztő és tisztességtelen gyakorlatot folytató kereskedők tevékenységének a tiltására.²⁵

A fenti, gondolatébresztő megállapítások után arra a következtetésre juthatunk, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának érvényesülését nagymértékben átalakítják a közösségi média oldalai. A közlések törlesztére vonatkozó belső szabályzatok hiányosságai, az egyoldalú és alkotmányos garanciákat nélkülöző törlési mechanizmusok, az erőteljes perszonalizációval járó szűrőbuborékok kialakítása és a *fake news*²⁶ terjedése káros hatással vannak a véleményszabadság globális és államonkénti érvényesülésére.

Mindezek alapján, válaszra vár az a kérdés, *hogy milyen lehetséges megoldási javaslatok állnak rendelkezésre annak érdekében, hogy a véleményszabadság alapjoga hatékonyabban érvényesülhessen a közösségi médiában?* A lehetséges válaszok közül álláspontom szerint kiemelést érdemelnek az Európai Unió által létrehozott Digital Services Act (a továbbiakban: DSA) és Digital Markets Act (DMA) rendelettervezetek. A DSA indokolásában kifejtésre került, hogy „az uniós polgárok és mások egyre nagyobb kockázatnak és veszélynek vannak kitéve online – a jogellenes tartalom és tevékenységek terjedésétől a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozásáig és egyéb társadalmi károkig. Az ebben a jogalkotási javaslatban tervezett szakpolitikai intézkedések jelentősen javítani fognak a helyzeten egy modern, időtálló irányítási kerettel, hatékonyan védve valamennyi érdekelt fél, legfőképpen az uniós polgárok jogait és

jogos érdekeit.”²⁷ A DSA tehát egyértelműen a zászlajára tűzi a véleményszabadság oltalmát, amelyet, csupán néhány példával élve olyan rendelkezésekkel kíván elérni, hogy bevezeti az ún. *nagyon nagy online platformok* kategóriáját, amelyek kötelesek rendszeres kockázatelemzést végezni a szolgáltatósaik működése vagy felhasználása által előidézett rendszerszintű kockázatokról, valamint ésszerű és hatékony intézkedéseket kell hozniuk e kockázatok csökkentése érdekében. Az elemzéseknek ki kell térnie különösen az illegális tartalmak közzétételére, a felhasználók alapvető jogainak sérelmére, valamint a platformok manipulációs célra történő felhasználására is, ezzel kapcsolatban pedig külső független ellenőrzéseknek is alá kell vetniük magukat.²⁸ E rendelkezések rendkívül üdvözlendőnek tekinthetők a véleménynyilvánítás szabadságának oltalma szempontjából, érvényre jutásuknak a mértéke azonban még egyelőre nem látható előre.

4. SZERTEFOSZLÓ

PRIVÁTSZFÉRA? AVAGY A MAGÁNÉLET A KÖZÖSSÉGI MÉDIÁBAN

A fentiekben a közösségi média nyilvánosságra és társadalmi diskurzusra vonatkozó hatásait tettem vizsgálat tárgyává, a következőkben azt is érdemes rövid analízis alá vetni, hogy ezeknek a platformoknak a működése milyen hatást gyakorol a privátszféra oltalmát szolgáló, elemi jelentőségű jogra, vagyis a magánélethez való jog érvényesülésére.

Az írásom elején olvasható fogalmi és rendszertani alapvetés körében kifejtésre került, hogy a magánélethez való jog szelvényjogai rendkívül gyakran szenvednek sérelmet az egyes közösségi platformokon. A magánélethez való jog sérelmét okozó magatartások vizsgálata során érdemes különbséget tenni *magán a portálon megvalósuló* jogsértések és a közösségi portálon kívüli, de ahhoz szorosan kapcsolódó jogsértő magatartások között.²⁹ Az közösségi oldalakon tipikusan a különböző bejegyzések, kommentek, megosztások, feltöltések, továbbítá-

sok révén valósulnak meg a személyiségi jogsértések, így a magánélethez való jog sérelme is.

A hazai esetjogot vizsgálva megállapítható, hogy leggyakrabban a képmáshoz való jog, a becsülethez való jog, a jóhírnévhez való jog és a személyes adatok védelméhez való jog sérül, amelyek maguk után vonják az érintett magánéletébe történő önkényes beavatkozást is.³⁰ A jogsértő magatartások vizsgálata során, az online tér sajátosságait tekintve nem hagyhatók figyelmen kívül az olyan privátszféra sérelmét előidéző magatartások sem, amelyek valamilyen informatikai okra vezethetők vissza. Ebbe a körbe sorolhatók a különböző vírusfertőzések és kémprogramok, amelyek tevőleges emberi magatartás nélkül is okozhatnak személyiségi jogi sérelmet.³¹

A közösségi média platformok privátszférát érintő vizsgálata során rendkívül fontos körülményt jelent ezen oldalak sajátos üzleti modellje is, amely alapvetően a platformokon megjelenő hirdetésekre épül.³² Ahhoz azonban, hogy ezek a hirdetések célzottan ériék el az érintett személyeket, a közösségi oldalaknak „ismerniük” kell a saját felhasználóikat. Ennek eléréséhez a kapcsolati hálózat és a lehetséges preferenciák feltárása szükséges, amely érdekében a közösségi platformok egyértelműen profilalkotást végeznek a felhasználóikról, amely tevékenység fontos adatvédelmi kérdést is jelent,³³ tehát a privátszférába történő egyértelmű behatolással járhat (ebben a tekintetben is tükröződik, hogy a személyes adatok védelme és a magánélethez való jog oltalma nem válik el egyértelműen egymástól). A portál beépített alkalmazásokat is használ ebből a célból, viszont sok esetben a felhasználók önmaguk adják meg a saját preferenciáikat. A felhasználó profiloldalán megjelenő hirdetéseket több körülmény is befolyásolja, egyrészt az, hogy milyen internetes oldalakat látogatott meg a közelmúltban, hogy milyen alkalmazásokat használ, valamint az is, hogy milyen műveleteket hajtott végre a korábbi hirdetésekkel kapcsolatban. Ezen gyakorlatok kialakítását, *Koltay András* nézetéhez csatlakozva, rendkívül aggályosnak tartom az egyén privátszférájának az oltalma szempontjából.³⁴

A problémakörre reflektál az Európai Unió is a fentebb említett DSA rendelettervezetben, amelynek a Preambulumában deklarálásra került a magánélethez való jog oltalmának a jelentősége,³⁵ majd rögzítésre került az is, hogy a DSA-ban szereplő intézkedések teljes mértékben megfelelnek a személyes adatok védelmére, a hírközlés terén a magánélethez való jog védelmére és a magánélet védelmére vonatkozó, az uniós jogszabályokban előírt magas szintű előírásoknak, és összhangban vannak azokkal.³⁶ A szabályozási törekvések mellett, ugyanakkor rendkívüli jelentőséghez jut a felhasználók edukációja annak érdekében, hogy ők maguk is hatékonyan léphessenek fel a privátszférájukba tartozó információk védelme érdekében.

A privátszféra önrendelkezési jogából fakadó elemét az jelenti, hogy az egyén szabadon alakíthassa ki a véleményét és szabadon gondolkodhasson, valamint, hogy e belső intencióit akkor tárhassa nyilvánosság elé, ha ő maga ezt kívánja. A közösségi platformok által alkalmazott, célzott marketing eszközök azonban befolyásolják az egyén elé kerülő „*hírfolyamot*” és hirdetéseket, amelyekkel hatással vannak az általa kialakított nézőpontra is, így a privátszféra e vetülete összekapcsolódik a véleménynyilvánítás szabadságának jogával is.³⁷

A közösségi oldalak magánélethez való jogot hátrányosan érintő gyakorlatának tekinthető az is, hogy az adatgyűjtés a nem közölt véleményekre is kiterjedhet. Erre jó példaként említhetők az el nem küldött üzenetek, amelyek bevonásra kerülhetnek a felhasználók profiljának megalkotásába. Ezen gyakorlat alapján, az offline világtól eltérően online a ki nem mondott gondolatok is lekövethezők, amely körülmény rendkívül erőteljesen mutat rá a magánélethez való jog fenyegetett helyzetére.

5. ZÁRÓ GONDOLATOK

Zárásképpen megállapítható, hogy mind a véleménynyilvánítás szabadsága, mind pedig a magánélethez való jog közösségi médiában történő érvényesüléséhez számos problémakör kapcsa-

lódik. Álláspontom szerint az összehangolt EU-s szabályozás mellett rendkívül fontos szerep hárul a tagállami jogalkotókra az alapvető jogok online szférában történő biztosítása érdekében. A leendő jogi szabályozásoknak erőteljes kontrollt kell majd gyakorolniuk a globális szolgáltatók felett

annak érdekében, hogy az egyes államok a nemzeti szuverenitásukat és állampolgáraik jogainak a védelmét hatékonyan érvényesíthessék a globális, online „szép új világ” szférájában, amelyben mind a véleményszabadság, mind pedig a magánélet ol-
talma számos kihívással küzd.

Jegyzetek

- 1 Number of monthly active Facebook users worldwide as of 2nd quarter 2021, <https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/> (2021. 08. 14.).
- 2 A TikTok alkalmazás a közelmúltban átlépte az 1 milliárdos felhasználói számot, <https://wallaroomedia.com/blog/social-media/tiktok-statistics/> (2021. 08. 14.).
- 3 What 'Peril' Reveals About Donald Trump's Twitter Tirades – Analysis, <https://deadline.com/2021/09/donald-trump-twitter-peril-book-bob-woodward-robert-costa-1234842419/> (2021. 08. 14.).
- 4 Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés.
- 5 Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdés, IX. cikk (3)-(5) bekezdések.
- 6 Warren S., Brandeis L. (1890) The Right To Privacy, *Harvard Law Review*, 4(5).
- 7 Lásd hozzá példaként: Kalven, H. (1966) The Right of Privacy in Tort Law - Were Warren and Brandeis Wrong?, https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=13422&context=journal_articles (2021. 08. 16.); Glancy, D. J. (1979) The invention of the right to privacy, *Arizona Law Review*, 21(1), 28.; Székely Iván – Somody Bernadette – Szabó Máté Dániel (2017) Biztonság és magánélet. Az alkumodell megkérdőjelezése és meghaladása, *Replika*, 2017/3. sz., 15.; Hirsch, D. D. (2016) Privacy, Public Goods and the Tragedy of the Trust Commons: A Response to Professors Fairfield and Engel, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2783933 (2021. 08. 12.).
- 8 A magánélet védelméről szóló 2018. évi LIII. törvény 8. § (1) bekezdés.
- 9 Privacy no longer a social norm, <https://www.theguardian.com/technology/2010/jan/11/facebook-privacy> (2021. 08. 09.).
- 10 Kaplan, A. M., Haenlein, M. (2010) Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media, *Business Horizons*, 53(1), 59-68.
- 11 Nagy Tamás (2010) Vélemény 2.0.- Közösségi Média Könyv”, <http://mek.oszk.hu/10300/10353/10353.pdf> (2021. 09. 05.).
- 12 Gebicka, A., Heinemann, A. (2014) Social Media & Competition Law, *World Competition*, 37(2), 149-172., http://awa2015-conferences.nursit.com/IMG/pdf/4_social_media.pdf (2021. 08. 09.).
- 13 Lásd hozzá: Bartóky-Gönczy Balázs (2018) *Az online közvetítő szolgáltatók mint az információhoz való hozzáférés új kapuőrei* (Budapest: Pázmány Press), https://jak.ppke.hu/uploads/articles/458014/file/BartokyGoncziB_DoktErt18_honlapra.pdf (2021. 08. 10.).
- 14 Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 12. cikk.
- 15 Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 15. cikk.
- 16 Koltay András (2017) Az internetes kapuőrök és az emberi jogok európai egyezményének 10. Cikke – a sajtószabadság új alanyai, *Állam- és Jogtudomány*, 58(4), 130-131., <https://core.ac.uk/download/pdf/141496707.pdf> (2021. 08. 10.).
- 17 Facebook Felhasználási Feltételek 3.2. pont, <https://hu-hu.facebook.com/legal/terms> (2021. 08. 10.).
- 18 Facebook Felhasználási Feltételek 3.2. pont, <https://hu-hu.facebook.com/legal/terms> (2021. 08. 10.).
- 19 Facebook muss Nutzer vorab über Sperr-Absicht informieren, <https://www.handelsblatt.com/technik/it-internet/bgh-urteil-facebook-muss-nutzer-vorab-ueber-sperr-absicht-informieren/27465568.html?ticket=ST-4227821-voAnR4cxFTCyGfFaop6-ap5> (2021. 08. 05.); Auch Löschen braucht Regeln, https://www.deutschlandfunkkultur.de/bgh-urteil-gegen-facebook-auch-loeschen-braucht-regeln.2165.de.html?dram:article_id=501017 (2021. 08. 05.).
- 20 Benyusz, M., Hulkó, G. (2021) Regulation of social media's public law liability in the Visegrad States, *Institutiones Administrationes. Journal of Administration Sciences*, 1(1), 13.
- 21 Benyusz, M., Hulkó, G. (2021) Regulation of social media's public law liability in the Visegrad States, *Institutiones Administrationes. Journal of Administration Sciences*, 1(1), 12.
- 22 A Facebook Oversight Board működéséről lásd bővebben: Pongó Tamás (2020) Új korszak a véleménynyilvánítás korlátozásában?

Gondolatok a Facebook Oversight Board működéséről, *Iustum Aequum Salutare*, 16(4), http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20204sz/11_PongoT_IAS_2020_4.pdf (2021. 09. 19.).

23 Szűrőbuborék alatt általános értelemben azt értjük, amikor egy online webhely algoritmusai a felhasználók korábbi böngészési szokásaihoz igazítják a nekik megjelenített tartalmakat.

24 Fletcher, R.: The truth behind filter bubbles: Bursting some myths, <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/risj-review/truth-behind-filter-bubbles-bursting-some-myths> (2021. 08. 09.).

25 Félretájékoztatás és álhírek: vírusszerűen terjednek a COVID-19 járvány idején, <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20200326STO75917/felretajekoztatas-es-ahirek-virusszeruen-terjednek-a-covid-19-jarvany-idejen> (2021. 08. 04.).

26 A *fakes news* jelenségről lásd bővebben: Nádori Péter: Mihez kezdhet a jog az álhírekkel? <https://www.goethe.de/ins/hu/hu/kul/sup/kt/21581410.html> (2021. 09. 02.); Klein Tamás (2018) Az online diskurzusok egyes szabályozási kérdései, In: Klein Tamás (szerk.) *Tanulmányok a technológia és a cyberjog néhány aktuális kérdéséről* (Budapest: Média tudományi Intézet) 11-47., <https://nmhh.hu/dokumentum/194190/MK30web.pdf> (2021. 09. 02.).

27 Az Európai Parlament és a Tanács rendelet-javaslat a digitális szolgáltatások egységes piacáról (digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály) és a 2000/31/EK irányelv módosításáról. Indokolás.

28 Az Európai Parlament és a Tanács rendelet-javaslat a digitális szolgáltatások egységes piacáról (digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály) és a 2000/31/EK irányelv módosításáról. Indokolás. 26-28. cikk.

29 Bakos-Kovács Kitti (2017) A közösségi portálon elkövetett személyiségi jogsértések közös attribútumai, In: *Lege duce, comite familia - Ünnepi Tanulmányok Tóthné Fábián Eszter tiszteletére, jogászai pályafutásának 60. évfordulójára* (Szeged: Iurisperitus Kiadó) 19.

30 Lásd hozzá példaként: BH 2016.12.330, Fővárosi Ítéltábla Pf.20.828/2016/3. számú határozata, BH 2017.3.86, Fővárosi Ítéltábla Pf.21.263/2016/3. számú határozata.

31 Barzó Tímea – Halász Csenge (2020) Elmosódott magánélet? A privátszféra érvényesülése és határai az online közösségi térben? https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/10856/5_barzohalasz_t%C3%B6rdelt.pdf (2021. 09. 12.).

32 Koltay András (2019) A social media platformok jogi státusa a szólásszabadság nézőpontjából, *In Medias Res*, 8(1), 25.

33 Az Európai Parlament és a Tanács 2016. április 27-i (EU) 2016/679 rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) (71) preambulumbekkezdés.

34 Koltay András (2019) A social media platformok jogi státusa a szólásszabadság nézőpontjából, *In Medias Res*, 8(1), 25. Koltay nézőpontja szerint rendkívül aggályosnak tekinthető, hogy a közösségi oldalak adatgyűjtése akár a nem közölt gondolatokra és az el nem küldött üzenetekre is kiterjedhet.

35 Az Európai Parlament és a Tanács rendelet-javaslat a digitális szolgáltatások egységes piacáról (digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály) és a 2000/31/EK irányelv módosításáról. Indokolás. 26-28. cikk.

36 Az Európai Parlament és a Tanács rendelet-javaslat a digitális szolgáltatások egységes piacáról (digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály) és a 2000/31/EK irányelv módosításáról. Indokolás. Preambulum.

37 Koltay András (2019) A social media platformok jogi státusa a szólásszabadság nézőpontjából, *In Medias Res*, 8(1), 25.